

Cenu veidošanās mehānisms specifiskiem produktiem valsts un komersanta mijiedarbības rezultātā

Evīta Kučerova

*Rīgas Stradiņa universitāte,
Rehabilitācijas katedra, Latvija*

Ievads. Tehnisko palīglīdzekļu tirgus Latvijā ir klasificējams kā monopsonijas tirgus no pircēja puses un oligopolijas tirgus no pārdevēju puses. Pircējs ir valsts, ko kā starpnieks pārstāv Tehnisko palīglīdzekļu centrs. Darbā tiek apskatīta tehnisko palīglīdzekļu iegūšanas iespējas cilvēkiem ar īpašām vajadzībām Latvijā, tādēļ nepieciešams izpētīt tehnisko palīglīdzekļu tirgus struktūru, sevišķu uzmanību veltot cenu veidošanas mehānisma izpētei.

Darba mērķis, materiāls, metodes. Darba mērķis ir 1) izveidot tehnisko palīglīdzekļu tirgus modeli un izpētīt cenu veidošanas mehānismu; 2) analizēt bāzes cenu noteikšanas formulu, ražotāju pieeju cenu noteikšanā un piedāvāt reālistiskāku tehnisko palīglīdzekļu cenu noteikšanas metodiku; 3) novērtēt tirgus funkcionēšanas efektivitāti un izstrādāt priekšlikumus efektivitātes paaugstināšanai.

Pielietotās metodes – pētījuma objekta detalizēta izpēte, materiālu cenu statistika, statistisko datu analīze, tehnisko palīglīdzekļu tirgus klasifikācija mikroekonomikas teorijas skatījumā, cenu veidošanās ekonomikas teorijas metodes, tehnisko palīglīdzekļu normatīvo dokumentu pētīšana un analīze, tehnisko palīglīdzekļu ražotāju dokumentētas intervijas, citu valstu pieredzes studijas.

Rezultāti. Noteikta tehnisko palīglīdzekļu tirgus organizācijas forma – monopsonija no pircēja puses un oligopolija no pārdevēju puses. Tomēr tehnisko palīglīdzekļu tirgum ir virkne specifisku īpatnību, kas ir pretrunā tirgus ekonomikas principiem. Tirgus specifika ir tā, ka produkta patērētāji – personas ar īpašām vajadzībām – produktu var nopirkt vai arī saņemt dotācijas veidā par valsts budžeta līdzekļiem. Produkta pārdevējs tiek izraudzīts konkursa kārtībā. Turklāt konkursa noteikumos tiek piedāvāta produkta “bāzes cena” kā cenas orientieris, kas praktiski ir cenas griesti. Pētījums liecina, ka formula “bāzes cenas” aprēķināšanai rada pretrunu starp pircēju un pārdevējiem. Formulu sastādījis pircējs, bet formulas parametri zināmi tikai ražotājam. Tā kā produkta lietotājam nav tiešas saskares ar ražotājiem, lietotājs var pasūtīt tikai tos produktus, kas ir klasifikatorā. Autore izstrādātā “bāzes cenu” aprēķināšanas metode dod reālistiskākus rezultātus nekā normatīvajos aktos noteiktā formula. Problēmas izpēte ļauj secināt, ka nepieciešama tehnisko palīglīdzekļu tirgus reformēšana. Tirgus efektivitāti var paaugstināt, ieviešot principu “nauda seko personai ar īpašām vajadzībām”.

Secinājumi. Galvenais sociālekonomiskais secinājums ir, ka tehnisko palīglīdzekļu tirgus funkcionē neefektīvi. Neefektivitātes cēloņi ir, pirmkārt, augstās administratīvās izmaksas (40% no iedalītās summas), otrkārt, izkropļots tirgus mehānisms (formula “bāzes cenas” noteikšanai ir pretrunā ar tirgus principiem), treškārt, starpnieka dēļ, lietotājam ar ražotāju nav tieša kontakta. Priekšlikums – ja tehnisko palīglīdzekļu tirgus neefektivitāti uzskatām par pierādītu, rodas secinājums par tirgus reorganizācijas nepieciešamību. Analīze rāda, ka viens no labākajiem reorganizācijas veidiem ir Tehnisko palīglīdzekļu centra likvidācija, Labklājības ministrijas komisija piešķir subsīdiju personām ar īpašām vajadzībām vaučeru veidā, personas uztur tiešus kontaktus ar ražotājiem. Līdz ar to palielinās konkurence ražotāju starpā. Lielākā problēma – personu ar īpašām vajadzībām zemā maksātspēja un valsts budžeta līdzekļu ierobežotība.